

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2024. № 11.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.11.48>

УДК 338

Ю. С. Гурова,

к. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки,

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4483-9938>

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: ВИЗНАЧЕННЯ, ВИКЛИКИ, ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ, МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Iu. Gurova,

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of International Economics,

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

SOCIO-ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE: DEFINITION, CHALLENGES, SOLUTIONS, AND INTERNATIONAL EXPERIENCE

Актуальність даної статті обумовлена об'єктивною необхідністю визначення сучасних викликів національній безпеці України, які зумовлені повномасштабною військовою агресією РФ проти України. Значною мірою підвищилася загроза посилення економічної кризи через зростання загроз та викликів соціальній безпеці України. Основними серед таких загроз і викликів є наступні: масове зниження кількості населення, демографічна криза, масова міграція за кордон, зниження рівня життя населення, зростання гендерного

розриву. В статті встановлено взаємозв'язок між економічною та соціальною безпекою країни та формулювання оновленого визначення соціально-економічної безпеки України. Посилення зв'язку між економічною та соціальною безпекою в Україні є критично важливим, особливо в умовах війни та викликів для економіки. Економічна безпека створює основу для підвищення соціальних стандартів, а стабільна соціальна ситуація, в свою чергу, сприяє зростанню економіки. На основі проведеного в статті дослідження, зроблено висновок, що до сформульованих раніше визначень соціальної безпеки держави необхідно додати, що соціальна безпека це наявність в державі людського ресурсу, який відповідає усім необхідним критеріям, стабільного ефективного функціонування держави, стійкого економічного зростання, та забезпечення сталого розвитку. До таких критеріїв відносяться як кількісні, так і якісні показники, структурні параметри: демографічні показники, кількість економічно активного населення, рівень зайнятості, безробіття, рівень освіти та освітньої підготовки, рівень професійної підготовки, рівень соціального забезпечення, аналіз гендерного складу суспільства. Також, в даній статті запропоновані основні шляхи подолання викликів соціально-економічній безпеці сформульовані на основі досвіду провідних країн світу.

The relevance of this article is due to the objective need to identify current challenges to Ukraine's national security, which arise from the full-scale military aggression by the Russian Federation against Ukraine. At this stage of our country's historical development, the national security strategy requires a particularly careful approach. This includes defining the main elements of the national security system, conducting an in-depth analysis, and studying the specific characteristics of their interaction and interdependence. The threat of an economic crisis has significantly increased due to rising threats and challenges to Ukraine's social security.

The main threats and challenges are identified as follows: a significant decrease in population, a demographic crisis, mass migration abroad, declining

living standards, and a widening gender gap. The article analyzes these challenges and their consequences, finding that social challenges have a powerful, lasting impact on the country's economic situation. This necessitates establishing a connection between the country's economic and social security and formulating an updated definition of Ukraine's socio-economic security.

Strengthening the link between economic and social security in Ukraine is critically important, especially in the context of war and economic challenges. Economic security provides a foundation for improving social standards, while a stable social situation, in turn, supports economic growth. Raising social standards and ensuring a stable social environment are essential to economic growth. This is achievable only through coordinated political decisions that take into account both internal and external factors.

Based on the research conducted in this article, it can be concluded that the previous definitions of social security should be expanded to include the idea that social security means the presence of a human resource in the state that meets all necessary criteria for stable and effective state functioning, sustainable economic growth, and ensuring long-term development. Such criteria include both quantitative and qualitative indicators, structural parameters such as demographic indicators, the number of economically active people, employment levels, unemployment rates, education levels and training quality, professional skills, social welfare standards, and an analysis of the gender composition of society.

The article also proposes key ways to address socio-economic security challenges based on the experience of leading countries worldwide.

Ключові слова: *безпека держави, стратегія безпеки, економічна безпека, соціальна безпека, соціально-економічна безпека, виклики соціально-економічної безпеки, шляхи подолання викликів безпеки.*

Keywords: *security of the state, national security, strategy of security, economic security, social security, socio-economic security, calls of socio-economic security, ways of overcoming of calls of security.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Безпека є однією з першочергових потреб, необхідною умовою існування та функціонування для будь-якого суб'єкта. Внаслідок повномасштабного вторгнення 2022 року та довготривалої збройної агресії Росії, соціально-економічна безпека України стає вкрай вразливою, зазнає особливого тиску, в рази підсилюється рівень та масштабність загроз та викликів. Це неминуче призводить до економічної нестабільності, кризового стану економіки, руйнування інфраструктури, погіршення стану соціальних умов та захисту населення. Військовий конфлікт, який триває в Україні, впливає на всі аспекти життя, створюючи нові виклики для соціально-економічної стійкості країни. Виклики та негативні наслідки, з якими стикнулася наша країна вимагають їх більш глибокого вивчення, аналізу їх впливу на національну безпеку держави, переосмислення взаємозалежності економічної та соціальної безпеки, пошуку мінімізації та усунення негативних наслідків, шляхів подолання кризи та вивчення міжнародного досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Так як національна безпека держави завжди була і буде основним стратегічним пріоритетом державної політики, а останнім часом економічні та соціальні аспекти національної безпеки підвелися на найвищий ступінь актуальності, дана проблематика активно опрацьовується представниками найвищих щаблів державної влади, провідними науковцями, освітянами, громадськими діячами [1; 2; 3; 4; 5]. У дослідження проблеми економічної та соціальної безпеки та подоланні викликів вагомий внесок зробили наступні українські вчені:

І. Бінько, О. Барановський, В. Близнюк, Т. Бурлай, З. Варналій, В. Геєць, Т. Єфіменко, Я. Жаліло, С. Кирєєв, В. Костриця, Р. Левин, Е. Лібанова, Ю. Макогон, А. Мокій, Н. Москалюк, С. Пирожков, Я. Столярчук, Л. Цимбал, Т. Черницька, В. Юрчишин [6; 7].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті дослідити сутність поняття соціально-економічної безпеки та визначити

взаємозв'язок між поняттями економічної та соціальної безпеки. Визначити основні актуальні виклики соціально-економічної безпеці на сучасному етапі історичного розвитку, шляхи подолання, проаналізувати міжнародний досвід у їх подоланні.

Виклад основного матеріалу дослідження. За результатами останніх досліджень провідних українських вчених можна визначити основні трактування понять: економічна безпека, соціальна безпека та соціально-економічна безпека.

Так, економічна безпека – це стан економіки, при якому забезпечується досить високе і стійке економічне зростання; ефективне задоволення економічних потреб; контроль держави за рухом і використанням національних ресурсів; захист економічних інтересів країни на національному і міжнародному рівнях. Складова частина національної безпеки, її фундамент і матеріальна основа. Об'єктом економічної безпеки виступає як економічна система узята в цілому, так і її складові елементи: природні багатства, виробничі і невиробничі фонди, нерухомість, фінансові ресурси, людські ресурси, господарські структури, сім'я, особа [8].

Економічна безпека України – це система заходів, спрямованих на забезпечення безперебійного ефективного функціонування та стійкості національної економіки, захист її від внутрішніх та зовнішніх загроз, для забезпечення високого рівня життя громадян. Вона є одним з найважливіших елементів національної безпеки, оскільки економічна стабільність є основою для розвитку усіх галузей держави.

Офіційним визначенням, затвердженим на законодавчому рівні є наступне: економічна безпека - це стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання [9].

Економічна безпека України складається з декількох основних елементів, кожен з яких спрямований на зміцнення стійкості економіки перед внутрішніми і зовнішніми загрозами. Серед основних компонентів економічної безпеки виділяють: фінансову безпеку, продовольчу, виробничу, торгівлю, технологічну, соціальну, інвестиційну, екологічну, зовнішньоекономічну.

Останнім часом підвищується значущість соціальної безпеки держави.

По-перше, відповідно до Конституції України: Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

По-друге, відповідно до актуальних політичних трендів провідних країн світу на першу центральну позицію виводиться людина, а політика основним вектором якої є людина - людиноцентризм. Людиноцентризм — це підхід, що ставить людину в центр уваги у всіх сферах діяльності, від управління і бізнесу до науки, технологій та освіти. Цей підхід акцентує важливість потреб, інтересів, добробуту і безпеки кожної особистості, створюючи умови для всебічного розвитку та самореалізації.

По-третє, 14 вересня 2020 року Указом Президента України № 392/2020 була затверджена Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни». Яка визначила Пріоритети національних інтересів України та забезпечення національної безпеки, цілі та основні напрями державної політики у сфері національної безпеки. Серед основних постулатів Стратегії зазначено такі, в центрі уваги яких знаходиться людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека – як найвища соціальна цінність в Україні. Реалізація цієї норми Конституції України – головна ціль державної політики національної безпеки. Суспільний розвиток,

насамперед розвиток людського капіталу, захист прав, свобод і законних інтересів громадян України [4].

Черверте, як економічна, так і соціальна політика, є основними напрямками Глобальної стратегії сталого розвитку. Сьогодні глобальна стратегія сталого розвитку набуває особливої важливості, оскільки спрямована на розв'язання критичних проблем сучасності, таких як зміни клімату, соціальна нерівність, обмеженість природних ресурсів та інші соціальні виклики. Вона покликана підтримувати гармонійний розвиток, поєднуючи економічне зростання з турботою про довкілля та соціальним добробутом.

П'яте, підвищення актуальності соціальної політики України у зв'язку з повномасштабним вторгненням. Різко підвищилася значущість соціальної політики, оскільки громадяни зіткнулися з численними новими викликами та потребами. Військові дії призвели до масових переміщень населення, збільшення кількості ветеранів, сімей військових і людей, які постраждали фізично та психологічно. Це посилило необхідність соціального захисту, який здатен забезпечити підтримку найуразливіших груп, допомогти у відновленні і реабілітації тих, хто постраждав, та створити механізми адаптації до нових умов.

Зростає роль соціальної політики у відновленні економічної стабільності, адже забезпечення базових потреб громадян допомагає знизити соціальну напругу та сприяє стійкості суспільства в умовах кризи. Важливими стали програми підтримки внутрішньо переміщених осіб, доступ до охорони здоров'я та психологічної допомоги, а також сприяння зайнятості, що допомагає адаптуватися в нових регіонах і обставинах.

Що стосується соціальної безпеки, її офіційно затвердженим на законодавчому рівні визначенням є наступне: соціальна безпека - це стан розвитку держави, за якого держава здатна забезпечити гідний і якісний рівень життя населення незалежно від віку, статі, рівня доходів, сприяти

розвитку людського капіталу як найважливішої складової економічного потенціалу країни [9].

Соціальна безпека означає захищеність громадян від можливих соціальних ризиків, таких як безробіття, бідність, обмежений доступ до медичних та освітніх послуг, а також усунення соціальних конфліктів. Її мета полягає у тому, щоб кожен громадянин мав доступ до основних благ і послуг та був захищений на випадок втрати доходу чи життєвих труднощів. В той же час, в державі підтримується достатній рівень зайнятості населення, а населення є працездатним, активним, має достатній освітньо-кваліфікаційний рівень для забезпечення потреб національної економіки.

Основними компонентами соціальної безпеки є: соціальні гарантії та захист - комплекс заходів для забезпечення задовільного рівня життя громадян (пенсії, виплати по безробіттю, підтримку для сімей із дітьми та інші види допомоги). Зайнятість та ринок праці - стабільний ринок праці – це важливий аспект соціальної безпеки, так як знижує рівень безробіття, сприяє створенню нових робочих місць і підвищенню кваліфікації. Система охорони здоров'я – ключова складова соціальної безпеки, яка складається з доступності якісних медичних послуг усім громадянам, систему медичного страхування, реабілітаційні та профілактичні програми. Освіта – характеризується доступністю до якісної освіти, можливістю мобільності, підвищенням професійно-кваліфікаційного рівня, що сприяє підвищенню якості людського ресурсу держави. Підтримка для осіб з інвалідністю та вразливих груп - соціальна безпека здійснює захист прав осіб з інвалідністю, ветеранів, біженців та інших вразливих категорій, сприяючи їхній інтеграції в суспільство.

Повномасштабне вторгнення Росії створило низку серйозних загроз для соціально-економічної безпеки України. Це насамперед руйнування інфраструктури, скорочення промислового виробництва та пошкодження ключових економічних об'єктів, що ускладнює нормальне функціонування економіки. Крім того, значна кількість громадян була змушена залишити свої

домівки, що призвело до внутрішньої міграції та збільшення витрат на підтримку переміщених осіб.

Також, через військові дії в країні підвищився рівень інфляції, знизилася купівельна спроможність населення, зріс рівень бідності, в тому числі через втрату роботи багатьма громадянами. Пошкодження енергетичної інфраструктури призвели до серйозних загроз енергетичній безпеці, що безпосередньо впливає на економічну стабільність. Відтік іноземних інвестицій, зростання державного боргу і збільшення навантаження на бюджет також знижують можливості для відновлення економіки та стабілізації рівня життя.

Такі соціально-економічні ризики потребують значних зусиль для підтримки економічної стабільності, підвищення рівня зайнятості, соціальної підтримки постраждалих і залучення міжнародної допомоги для подолання наслідків війни.

До основних сучасних, актуальних через повномасштабне вторгнення РФ, соціально-економічних викликів України можна віднести наступні:

Масове зниження кількості населення та демографічна криза. Основні причини масового зниження кількості населення України через повномасштабне вторгнення РФ:

- Значні військові та цивільні втрати - військові дії призвели до загибелі великої кількості українців — як військових, так і мирних жителів. Постійні обстріли, бомбардування міст і сіл, мінування територій спричинили значні втрати серед населення.
- Масова міграція за кордон - військові дії змусили мільйони українців шукати притулок за кордоном, переважно в країнах Європейського Союзу, таких як Польща, Німеччина, Чехія та інші. Мільйони українців на тривалий час виїхали з країни, найбільшу небезпеку становить ризик їх неповернення в Україну.
- Внутрішнє переміщення населення - близько 4-5 мільйонів українців змушені були залишити свої домівки, переїхати в західний регіон України.

– Зниження народжуваності - військові дії та загальна нестабільність призвели до того, що багато сімей відкладають народження дітей [10, 11, 12].

Зниження рівня життя населення. Основними причинами зниження рівня життя населення України через повномасштабне вторгнення РФ є:

– Руйнування інфраструктури - активні бойові дії та обстріли призвели до масштабних руйнувань житлових будинків, промислових об'єктів, транспортних і енергетичних систем. Відсутність базових комунальних послуг, таких як електропостачання та водопостачання, значно ускладнили життя українців.

– Економічний спад і безробіття. Війна спричинила економічний колапс у багатьох галузях, зокрема в промисловості, сільському господарстві та послугах. Значна кількість підприємств була зруйнована або припинила свою діяльність, що призвело до зростання безробіття.

– Зростання інфляції. Після початку вторгнення інфляція в Україні різко зростає.

– Масова міграція та переселення. Велика кількість українців змушена була залишити свої домівки та мігрувати в інші регіони або за кордон. Це призвело до розриву зв'язків між родинами, втрати роботи, житла та зниження якості життя [10, 13, 14, 15].

Зниження доступності та якості освіти. Основними причинами зниження доступності та якості освіти в Україні можна визначити наступні:

– Воєнні дії та руйнування інфраструктури. Повномасштабне вторгнення РФ призвело до значних руйнувань освітньої інфраструктури — шкіл, університетів, дитячих садків. За даними Міністерства освіти і науки України, тисячі навчальних закладів були пошкоджені або повністю знищені, що обмежило доступ до навчання багатьох учнів і студентів.

– Міграція населення. Мільйони дітей та студентів змушені були покинути свої домівки й переїхати до безпечніших регіонів України або виїхати за кордон. Це ускладнило їхній доступ до освіти, оскільки не всі

з змогли швидко адаптуватися до нових умов, знайти нові школи чи продовжити навчання.

– Перехід на дистанційне навчання. Бойові дії та повітряні тривоги змусили значну частину українських шкіл і університетів перейти на дистанційну форму навчання.

– Втрата кадрів та педагогів. Частина викладацького складу покинула країну або переїхала в інші регіони, де не змогла продовжити роботу. Це негативно вплинуло на якість освіти, оскільки школи та університети стикаються з нестачею фахівців.

– Психологічні та соціальні проблеми. Діти та молодь переживають стрес через війну, що також впливає на їхню здатність зосереджуватися на навчанні. Постійні тривоги, розлука з батьками або рідними через їхню службу в армії чи загибель негативно впливають на їхній емоційний стан і мотивацію до навчання.

– 1,2 мільйона дітей покинули Україну і опинилися за кордоном, що суттєво ускладнило їх навчання через різні освітні системи в інших країнах.

– Понад 80% шкіл перейшли на дистанційне навчання. Проте, через проблеми з інтернетом, лише близько 65% учнів змогли брати участь у повноцінному онлайн-навчанні [11, 16, 17].

Аналізуючи вищеподані виклики та їх наслідки, можна робити ствердження, що соціальні виклики створюють стійкий потужний вплив на економічний стан в країні. Це вимагає встановлення взаємозв'язку між економічною та соціальною безпекою країни та формулювання доповненого визначення соціально-економічної безпеки України.

Посилення зв'язку між економічною та соціальною безпекою в Україні є критично важливим, особливо в умовах війни та викликів для економіки. Економічна безпека створює основу для підвищення соціальних стандартів, а стабільна соціальна ситуація, в свою чергу, сприяє зростанню економіки. Проте зволікання та нехтування такими проблемами як масове зниження кількості населення, демографічна криза, масова міграція за

кордон, зниження рівня життя населення, зростання гендерного розриву можуть призвести до поглиблення в державі економічної кризи.

Економічна безпека створює умови для суспільного розвитку через створення нових робочих місць, підвищення рівня доходів та зменшення соціальної нерівності. Необхідним є зосередження на відновленні економіки, залученні інвестицій і відбудові інфраструктури, що має позитивно вплинути на соціальний захист населення. Так, у післявоєнній Німеччині інвестиції в розвиток інфраструктури та підприємництва створили основу для покращення соціального захисту.

Розвинута система соціального захисту, що включає пенсії, страхування, освіту та охорону здоров'я, сприяє стабільності економіки. Коли люди захищені від безробіття, втрати доходів та захворювань, підвищується продуктивність і зменшується соціальне напруження. Прикладом є Швеція, де соціальна система підтримується високими податками, що фінансують соціальну інфраструктуру та забезпечують економічну стабільність.

Зменшення бідності є важливим аспектом забезпечення соціальної безпеки. Економічні заходи, спрямовані на справедливий розподіл ресурсів і підтримку малого бізнесу, допомагають зміцнити соціальну стабільність. Україні варто розвивати програми боротьби з бідністю для захисту вразливих верств населення. У Канаді ефективно діє система податкових пільг та соціальної підтримки, що сприяє зниженню рівня бідності.

Розвиток систем освіти та охорони здоров'я є основою для підвищення як економічної, так і соціальної безпеки. Якісна освіта та медичні послуги сприяють підвищенню продуктивності праці та зниженню соціальних ризиків. Фінляндія, наприклад, активно інвестує в освіту та інновації, що забезпечує стабільне економічне зростання та високу якість життя. Україні варто приділити особливу увагу освітнім програмам та інвестиціям у людський капітал для зміцнення економіки і соціальної стабільності.

Основними напрямками соціально-економічної політики мають бути:

1. Проведення реформ, які одночасно сприятимуть економічному зростанню та соціальній справедливості. Підвищення зайнятості та зниження безробіття.
2. Інвестування в інфраструктуру та створення нових робочих місць для стимулювання економічного розвитку і соціальної стабільності.
3. Модернізація системи соціального захисту, щоб зробити її більш гнучкою та орієнтованою на підтримку найбільш вразливих груп населення.
4. Забезпечення рівного доступу до освіти та медичних послуг для зміцнення соціального захисту та стимулювання економічного зростання. Для зміцнення зв'язку між економічною та соціальною безпекою в Україні необхідний комплексний підхід, що включає економічні реформи, розширення соціальних програм, боротьбу з бідністю та інвестиції в людський капітал. Адаптація кращих міжнародних практик до українських реалій сприятиме стабільному розвитку країни та підвищенню рівня життя громадян.

У нинішніх умовах військового конфлікту та економічних викликів Україні надзвичайно важливо зміцнити взаємозв'язок між економічною та соціальною безпекою для забезпечення стабільного розвитку. Економічна безпека створює основи для покращення соціальних стандартів, а стабільна соціальна обстановка, в свою чергу, сприяє економічному зростанню. Для досягнення цього потрібно розробити узгоджені політичні рішення та стратегії, що враховують як внутрішні, так і зовнішні виклики.

Підбиваючи підсумки викладених вище аргументів та фактів, вкрай необхідною є інтеграція аспектів економічної та соціальної безпеки, тим самим посилення синергічного ефекту, та формулювання новітнього визначення соціально-економічної безпеки.

Так, з урахуванням тісної взаємозалежності між економічною та соціальною безпекою держави, ми пропонуємо дещо доповнити визначення поняття «соціально-економічна безпека держави» – це здатність держави утримувати економічний розвиток на належному рівні, зберігати стійкість до

внутрішніх та зовнішніх загроз, в той же час забезпечувати високий рівень соціальної якості життя людського ресурсу, який відповідає усім необхідним кількісним і якісним критеріям, для стабільного ефективного функціонування держави, стійкого економічного зростання, високого рівня міжнародної конкурентоспроможності, та забезпечення сталого розвитку. Іншими словами, економічна безпека створює основу для підвищення соціальних стандартів, рівня кількісних та якісних показників розвитку людського ресурсу держави, а високий рівень розвитку людського ресурсу, сприяє зростанню економіки. Таким чином економічний та соціальний елементи системи національної безпеки тісно взаємопов'язані і здатні утворювати синергічний ефект.

Забезпечення соціально-економічної безпеки держави можливим є за рахунок організації та постійного вдосконалення ефективності державної системи безпеки.

Також можливим є залучення засобів програм міжнародної допомоги та співробітництва, таких як: програми фінансування міжнародними фінансовими інституціями: МВФ – фінансова допомога спрямована на стабілізацію макроекономічної ситуації та проведення необхідних реформ. Світовий банк –кредити на відновлення інфраструктури та реформування і галузях соціального забезпечення, медичних послуг та освітніх послуг. Програми двосторонньої допомоги, наприклад, програми фінансової, військової, технологічної підтримки з боку США, країн Європейського Союзу, Канади. Цільові міжнародні гранти та проекти міжнародних організацій спрямованих на відновлення та розвиток. Також, ефективним інструментом може бути вивчення та імплементація елементів політики позитивного зарубіжного досвіду.

Група провідних українських вчених Т. Бурлай, В. Костиця, В. Близнюк та Р. Левин у ряді своїх компетентних наукових досліджень пропонують адаптацію та імплементацію сучасних підходів новітньої політики соціальної якості Європейського Союзу, яка історично основана на

принципах соціального миру, соціальної рівності, соціальної справедливості, соціального благополуччя та якості життя населення, в умовах післявоєнної соціально-економічної відбудови України. На практиці ця політика являє собою комплексний підхід до державного управління, який передбачає реалізацію основ соціальної якості — стану, за якого громадяни мають можливість брати участь у соціальному та економічному житті суспільства, підвищуючи власне благополуччя, можливості та особистісний потенціал [6].

Міжнародний досвід свідчить, що комплексні реформи, спрямовані на стимулювання економічного зростання та соціальну підтримку, можуть допомогти Україні досягти стабільного розвитку навіть у післякризовий період.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

В даній статті визначено низку сучасних викликів національній безпеці України, які зумовлені повномасштабною військовою агресією РФ проти України. Вивчено особливості їх взаємодії і взаємозалежності між економічною та соціальною безпекою держави. Через виклики соціальної безпеці України підвищилася загроза поглиблення економічної кризи. Основними серед таких загроз є наступні: масове зниження кількості населення, демографічна криза, масова міграція за кордон, зниження рівня життя населення, зростання гендерного розриву. Встановлено взаємозв'язок між економічною та соціальною безпекою країни, доповнено визначення соціально-економічної безпеки України постулатом, що соціальна безпека - це наявність в державі людського ресурсу, який відповідає усім необхідним критеріям стабільного ефективного функціонування держави, стійкого економічного зростання, та забезпечення сталого розвитку. Також, в даній статті запропоновані основні шляхи подолання викликів соціально-економічній безпеці, сформульовані на основі досвіду провідних країн світу.

Література

1. Конституція України: офіц. текст. Київ : Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 16.10.2024).
2. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 16.10.2024).
3. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року, затверджена Указом Президента України № 347/2021 від 11 серпня 2021 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3472021-39613> (дата звернення: 16.10.2024).
4. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», затверджена Указом Президента України № 392/2020 від 14 вересня 2020 року № 392. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 16.10.2024).
5. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Указ Президента України № 722/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825> (дата звернення: 16.10.2024).
6. Бурлай Т. В., Кострица В. И., Близнюк В. В., Левин Р. Я. Новейшая политика социального качества ЕС: полезный опыт для послевоенного восстановления Украины. Экономическая теория. 2022. № 3. - С. 89-119.
7. Варналій З. С., Білик Р. Р., Хмелевський М. О. Соціальна безпека України: сутність, проблеми та шляхи забезпечення. // Економічний вісник університету. Випуск № 45, 2020. - с. 105. URL: https://www.researchgate.net/publication/342442831_Social_security_of_Ukraine_summary_problems_and_ways_of_ensuring (дата звернення: 16.10.2024).

8. Українська правнича енциклопедія / За заг. ред. В. М. Тертишника, Л. Р. Наливайко, А. Є. Фоменко, В. В. Ченцова. Київ : Алерта, 2023. С.62. ISBN 978-617-566-754-5.

9. Наказ "Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України" від 29.10.2013 N 1277, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. URL: https://ips.ligazakon.net/document/me131588?an=1&ed=2013_10_29 (дата звернення: 16.10.2024).

10. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 16.10.2024).

11. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR). URL: <https://www.unhcr.org/ukraine> (дата звернення: 16.10.2024).

12. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua> (дата звернення: 16.10.2024).

13. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 16.10.2024).

14. Міжнародний валютний фонд (МВФ) . URL: <https://imf.org> (дата звернення: 16.10.2024).

15. Звіти Міністерства соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua> (дата звернення: 16.10.2024).

16. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 16.10.2024).

17. ЮНІСЕФ (Дитячий фонд ООН). URL: <https://www.unicef.org/ukraine> (дата звернення: 16.10.2024).

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine (1996), "The Constitution of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 25 Oct 2024).

2. Verkhovna Rada of Ukraine (2018), The Law of Ukraine “About the national security of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (Accessed 16.10.2024).
3. President of Ukraine (2021), Decree “Strategy of economic security of Ukraine for the period until 2025”, available at: <https://www.president.gov.ua/documents/3472021-39613> (Accessed 16.10.2024).
4. President of Ukraine (2020), Decree “National security strategy of Ukraine "Human security - country security"”, available at: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (Accessed 16.10.2024).
5. President of Ukraine (2019), Decree “About the Sustainable Development Goals of Ukraine for the period until 2030”, available at: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825> (Accessed 16.10.2024).
6. Burlaj, T.V. Kostrytsa, V.Y. Blyzniuk, V.V. and Levyn, R.Ya. (2022), “The latest social quality policy of the EU: a useful experience for the post-war reconstruction of Ukraine”, *Ekonomycheskaia teoriia*, vol. 3, pp. 89-119.
7. Varnalij, Z.C. Bilyk, R.R. and Khmelevs'kyj, M.O. (2020), “Social security of Ukraine: summary, problems and ways of ensuring”, *Ekonomichnyj visnyk universytetu*, vol. 45, available at: https://www.researchgate.net/publication/342442831_Social_security_of_Ukraine_summary_problems_and_ways_of_ensuring (Accessed 16.10.2024).
8. Tertyshnyka, V.M. Nalyvajko, L.R. Fomenko, A.Ye. and Chentsova, V.V. (2023), *Ukrains'ka pravnycha entsyklopediia [Ukrainian legal encyclopedia]*, Alerta, Kyiv, Ukraine.
9. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013), Order “On the approval of Methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine”, available at: https://ips.ligazakon.net/document/me131588?an=1&ed=2013_10_29 (Accessed 16.10.2024).
10. State Statistics Service of Ukraine (2024), available at: <https://ukrstat.gov.ua> (Accessed 16.10.2024).

11. UNHCR (2024), available at: <https://www.unhcr.org/ukraine> (Accessed 16.10.2024).
12. Ministry of Social Policy of Ukraine (2024), available at: <https://www.msp.gov.ua> (Accessed 16.10.2024).
13. National Bank of Ukraine (2024), available at: <https://bank.gov.ua> (Accessed 16.10.2024).
14. IMF (2024), available at: <https://imf.org> (Accessed 16.10.2024).
15. Ministry of Social Policy of Ukraine (2024), “Report”, available at: <https://www.msp.gov.ua> (Accessed 16.10.2024).
16. Ministry of Education and Science of Ukraine (2024), available at: <https://mon.gov.ua> (Accessed 16.10.2024).
17. UNICEF (2024), available at: <https://www.unicef.org/ukraine> (Accessed 16.10.2024).

Стаття надійшла до редакції 13.11.2024 р.